

Ірина Петренко

ДВОЄЖЕНСТВО У ГЕТЬМАНЩИНІ ХVІІІ СТ.

DOI: 10.5281/zenodo.5202960

© І. Петренко, 2021. СС BY 4.0

Мета наукової розвідки полягає в дослідженні ігнорування православним населенням такої законної перешкоди для укладання нового шлюбу, як існування попереднього, законного, тобто багатощлюбності, у демонстрації ролі священників у освяченні подібних союзів. **Наукова новизна** полягає в здійсненому вперше комплексному аналізі публікацій та запровадженні до наукового обігу нововиявлених архівних матеріалів фонду Центрального державного історичного архіву України, м. Київ. Проаналізувавши справи, доходимо висновку, що миряни часто порушували шлюбно-сімейні приписи, зважаючи на пособництво у цьому питанні парафіяльного священника, який часто закривав очі, маючи зиск із порушників.

При підготовці публікації автор використав загальнонаукові **методи** історичного дослідження.

Проаналізувавши випадки тривалої відсутності одного з подружжя як привід до розлучення, ми можемо зробити такі **висновки**: згідно з церковними приписами, подавати заяву про можливість знову укласти шлюб можна було через п'ять років після зникнення особи; тривала відсутність одного з подружжя (чоловіка чи дружини) була одним із основних приводів для розлучення і повторного одруження особи; тривалу відсутність чоловіка або жінки пояснювали розпусним життям, перелюбом, сварками, відходом на заробітки, військовою службою чоловіка тощо; не слід відкидати й того, що чоловік і жінка могли проживати разом, не просячи дозволу на вінчання від духовної влади. Для того, щоб анулювати перший шлюб і отримати право на повторне одруження, в духовне правління потрібно було надати покази свідків або родичів, котрі б підтвердили факт відсутності особи протягом певного часу; підтвердження від парафіяльного священника; докази того, що покинута особа ніяк не провокувала іншу на втечу, а за відсутності одного з подружжя інша вела добропорядне життя.

Ключові слова: духовні суди, шлюбно-сімейні відносини, розлучення, двоєженство.

Стрімкий розвиток досліджень з історії шлюбу, родини та пов'язаних із ними інших сфер приватного життя, який пережила західна історична наука в останні півстоліття, певною мірою торкнувся історіографії України. Слід зазначити, що сім'я є тим мікрокосмом кожного соціуму, в якому найвиразніше виявляються міжстатеві стосунки. Ця проблема надзвичайно актуальна для вітчизняної науки, адже шлюбно-сімейні відносини ранньомодерного суспільства майже не досліджували.

Двоєженство серед мешканців Гетьманщини ХVІІІ ст. належить до маловивчених проблем. Однак деякі аспекти визначеної теми знайшли своє відображення у роботах дослідників. Серед дореволюційних розвідок зазначимо праці відомого історика і правознавця М.Ф. Владимирського-Буданова, який аналізує законодавче регулювання шлюбно-сімейних відносин¹. Дослідженню шлюбно-сімейних відносин в Україні протягом ХVІІІ ст. присвячено ряд робіт відомого укра-

¹ Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права. Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. 640 с.

їнського етнографа та історика О.І. Левицького. Він одним із перших серед вітчизняних науковців присвятив розгляду окремих аспектів цієї проблеми ряд своїх праць². Певні аспекти зазначеної проблеми зачіпав у своїх розвідках І.О. Сердюк³.

Однак слід зазначити, що недостатньо вивченими є такі аспекти загальної проблеми, як дослідження діяльності духовних судів з питань розгляду незаконних шлюбів православного населення Гетьманщини XVIII ст. – часу інтенсивних соціальних змін, утвердження нового способу життя. Однією із найскладніших сторінок української історії є відносини соціуму та державної влади, імперського центру та консервативної околиці, творення різного типу культур, складні діалоги та конфлікти.

Метою статті є дослідити ігнорування православним населенням такої законної перешкоди для укладання нового шлюбу, як існування попереднього, законного, тобто багатшлюбність, показати роль священників у освяченні подібних союзів.

У XVIII ст. існували такі умови для законності шлюбу: взаємна згода; фізична і духовна здатність до подружнього життя (вік чоловіка і дружини, відсутність розумових хвороб тощо); відсутність попереднього, не розірваного шлюбу; заборонялося укладання четвертого шлюбу; судова заборона вступати у шлюб; ченцям і священнослужителям заборонялося одружуватися; сповідування спільної релігії нареченими; дозвіл батьків або опікунів, начальства (для військових); спорідненість або свояцтво, духовна спорідненість між усиновленими дітьми і опікунами.

Життя православних мирян завжди було тісно пов'язане з Церквою: хрещення, вінчання і відспівування; сімейне життя, розлучення, виховання і навчання дітей, розв'язання суперечок і судові позови тощо. Останні, як правило, вирішували духовні правління – місцевий колегіальний церковний судово-адміністративний орган, підвідомчий єпархіальному архієрею і духовній консисторії. До компетенції духовних правлінь як нижчої інстанції духовного суду відносився розгляд справ: богохульних, еретичних, про розкольників, розірвання і насильні шлюби тощо.

В архівних документах духовних правлінь і консисторій збереглося чимало справ, у яких ідеться про багатшлюбність – двоєженство і двоємужжя. Ці неопубліковані джерела містять важливу інформацію про конфліктні моменти життя людей, які виявлялися в судових колізіях. На основі цих документів маємо змогу зробити висновки про законслухняність або незаконслухняність, релігійність, особливості суспільної поведінки, щоденне життя людей XVIII ст.

Перш ніж перейти до характеристики справ про багатшлюбність, слід з'ясувати канонічну складову цього явища. Судові рішення, що виносили в таких справах, ґрунтувалися на правилах святого Василя Великого і VI вселенського собору. Згідно з церковними приписами, християнський шлюб є позитивним союзом одного чоловіка й однієї жінки. Відтак інший шлюб, при існуванні першого, законно не розірваного, автоматично скасовували.

² Левицький О. Невінчані шлюби на Україні. *Записки Українського наукового товариства в Києві*. 1909. Книга III. С. 98–107; Левицький О. Очерк народной жизни в Малороссии во второй половине XVII ст. *Киевская старина*. 1901. № 1. С. 1–36; Левицький О. По судах Гетьманщини. Харків: Рух, 1930. 256 с.; Левицький О. Про шлюб на Україні-Русі в XVI–XVII ст. Львів: З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, 1906. 62 с.

³ Сердюк І.О. Повторні шлюби в Гетьманщині у другій половині XVIII ст. (за даними метричної книги Христорождественської церкви містечка Ярьськи Миргородського полку). *Краєзнавство*. Київ, 2010. Ч. 3–4. С. 47–55; Сердюк І.О. Населення літнього віку у містах Гетьманщини (за даними Румянцевського опису 1765–1769 рр.). *Соціум. Альманах соціальної історії*. Київ, 2010. Вип. 9. С. 56–66.

Звичаєве право суворо карало за багатошлюбність. У «Правах, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. призначали «казнь тем, которые оставя своих супругов, с другими браком сочетаются»⁴.

30 березня 1716 р. Петро I у 171 і 172 артикулі Військового статуту ухвалив: «кто при живой жене на другой сочетается браком, и таким образом будет иметь две жены, тот подвергается суду по церковным правилам. А ежели супруг, или хотя супруга к тому обмануты, в супружество вступит с тем, кто же женат, оный от всякого наказания уволен, и в прежней чести и достоинстве содержим будет»⁵. За двоєженство імператор встановлював найвищу міру покарання – страту через відсічення голови⁶.

Згідно з церковними правилами, покинута особа мала право укласти новий шлюб через п'ять років після втечі другої половини подружжя. Цей термін вважали достатнім для того, що ймовірність повернення зниклої половини подружжя буде мінімальною.

У збережених справах архівних фондів міститься чимало справ, у яких приводом до розлучення подружжя є одруження особи при існуванні першого законного, не розірваного шлюбу. Двошлюбність була поширеним явищем. Дружини роками жили в розлуці з чоловіками. Різне місце проживання, у принципі заборонене законом, призводило до того, що подружжя не мало будь-яких звісток одне про одного.

У другій половині XVIII ст., а особливо до остаточного запровадження імператрицею Катериною II кріпацтва, переходи селян були частими. Щоб заробити якийсь гроші, вони йшли в найми, шукали тимчасових підробітків тощо. Ініціаторами вінчання були і поміщики, яким належали селяни.

Багатошлюбність поширювалась і серед козацького стану. Незаможне населення приваблював південний регіон, де була козацька вольниця – Січ, а також засновували й розбудовували нові міста, вели інтенсивне будівництво, існувала потреба в робочих руках. Тимчасові заробітчани, обжившись у новому регіоні, не поспішали повертатися до рідних домівок. На новому місці вони будували житло, створювали нові сім'ї, народжували дітей, тобто назавжди поривали з минулим. З'ясувати такі обставини заздалегідь, особливо, якщо особи, які повторно брали шлюб, приховували їх, священно- і церковнослужителям було важко.

Світська і духовна влади всіляко боролися з двоєженством і двоємужжям. Указом імператриці Катерини II у 1790 р. священно- і церковнослужителям «повелено жен, коих мужья безвестно отлучились, отнюдь собою не венчать; а буди где таковые окажутся, о том немедленно в оную духовную дикастерию доносить, и ожидать о том резолюций в чем и прописками священно- и церковнослужители обязаны»⁷.

Двоємужниця і двоєженців повертали до першого законного чоловіка або дружини, якщо покинута особа була ні в чому не винною і не заперечувала, тобто погоджувалася на відновлення подружнього життя. Винні ж підлягали, за церковними правилами, семирічній епитимії. Утім, на практиці траплялося, що епитимію заміняли тілесним покаранням, адже селяни, зайняті виконанням тяжкої чорної роботи, не мали можливості виконувати тривалу церковну спокуту і бути відірваними від господарства. Чоловіків били батогами, а жінок, зважаючи на їхню слабку стать, – різками.

Особи, які одружилися з тими, хто вже перебував у законному подружньому житті і приховував цей факт, переважно отримували право на укладання но-

⁴ Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. / [За ред. О.М. Мироненко]. Київ: Книга, 1997. С. 415.

⁵ Полное собрание законов Российской империи: в 45 т. Санкт-Петербург: Типография II Отд. Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1830. Собрание первое. Т. V. № 3006.

⁶ Военные уставы Петра Великого / Под ред. проф. Н.Л. Рубинштейна. Москва: Изд-во Государственной Библиотеки СССР, 1946. С. 78.

⁷ Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). Ф. 679. Оп. 1. Спр. 662. Арк. 3.

вого шлюбу з вільною особою. Однак у Білгородській єпархії і їх, як грішників, піддавали очищувальній єпитимії⁸.

Справи про припинення шлюбу, укладеного при житті законного чоловіка або дружини, розпочинались після прохання одного з подружжя або духовною владою. Тож приводами до початку розгляду справ були донесення від ображеної (покинутої) особи, членів причту, в парафії яких виявилися двоєженці, заяви церковно-адміністративних органів.

У категорію «двоєженців» потрапляли чоловіки, які одружилися, вважаючи, що перша дружина померла, або ті, що втекли від дружин, приховали свій шлюб і створили іншу сім'ю. Фонди духовних судів містять чимало справ про цей привід для розлучення подружжя. Виявивши і проаналізувавши їх, маємо змогу скласти враження про причини і наслідки двоєженства в повсякденних практиках соціуму XVIII ст.

У 1746 р. у Переяслав-Бориспільській духовній консисторії розглядали справу про складні сімейні стосунки мешканця м. Гельмязів Григорія Степаненка. Ще в підлітковому віці він подався на правий берег Дніпра вчитися на ткача. У 1742 р. одружився з Марією, яка, проживши у шлюбі з Григорієм 12 тижнів, утнула. Чоловік відшукав її в селі під м. Чигирином. У подружжя народився син. Проте жінка, за словами Григорія, «весьма к нему неприязненна»⁹. Тож він залишив Марію і повернувся до Гельмязова, де одружився з Ганною. Згодом у них народилося двоє дітей.

У консисторії, розглянувши справу і ретельно проаналізувавши всі подробиці сімейного життя Григорія, ухвалили рішення про розлучення його з Ганною.

15 червня 1760 р. мешканця с. Москалівка Костянтинівської сотні Лубенського полку Григорія Кравця у Київській духовній консисторії звинуватили у двоєженстві. У 1759 р. чоловік одружився з Іриною Николихою, а потім з невідомих причин покинув дім. Його теща Уляна, пішовши в Київ на прощу, несподівано побачила там Григорія, одруженого з місцевою жителькою Мотроною. Жінка повідомила, що її зять уже має другу сім'ю і, звернувшись до митрополита Арсенія Могиляньського, просила примусити Григорія жити з її дочкою, його першою дружиною¹⁰.

На суді чоловік виправдовувався, що «прожив три недели, он оставя жену свою Ирину по тому резону, что якобы он Григорий с нею Ириною за молодость ея лет в сожитии бать крайне не в состоянии, принужден был тайным образом с нею расстаться»¹¹. Залишивши сім'ю, мандрував різними місцями, зрештою оселився в кравця Никифора в Києві, який і засватав за нього свою племінницю Мотрону.

Друга теща Григорія сказала, що зять не повідомив їй і дочці про те, що вже мав сім'ю. Крім того, у подружньому житті чоловік повадився погано, бив дружину. Однак справа залишилася невирішеною.

У 1761 р. у Переяславсько-Бориспільську духовну консисторію надійшло повідомлення від Євдокії Конвісарки про двоєженство її чоловіка Захара і висвячення його в сан священника. Як свідчать подробиці справи, чоловік залишив дружину п'ять років тому, сказавши, що йде в монастир, де прийме чернецтво. Однак, коли одного разу Євдокія була на прощі, вона випадково побачила Захара, який служив священником під ім'ям Йосип у с. Хоружовому на Лубенщині¹².

⁸ Лебедев А. О брачных разводах по архивным документам Харьковской и Курской духовных консисторий. *Чтения в Императорском обществе истории и древностей Российских*. 1887. Книга II. С. 7–8.

⁹ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України). Ф. 990. Оп. 1. Спр. 88. Арк. 2.

¹⁰ ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 155. Спр. 20. Арк. 73 зв.

¹¹ Там само. Арк. 30.

¹² ЦДІАК України. Ф. 990. Оп. 1. Спр. 361. Арк. 4.

Викритий двоєженець погрожував жінці, аби вона не надавала цьому розголосу. На жаль, розгляд справи в консисторійному суді не завершили.

У 1764 р. селянин Кирило Антипов, який прийшов на Переяславщину з с. Бовикиного Хотунської волості Московської губернії, виявив бажання одружитися з послушницею Золотоніського монастиря Євдокією. Однак з'ясувалося, що в нього є законна дружина. Стало відомо це від селянина, колишнього Кирилового односельця Ісая Іванова. Священник Василь Петранович, який вінчав пару, заявив, що «оной Антипов сказав йому священнику, что у него еще не было и теперь не имеется жены», крім того, «яго его (Кирила Антипова. – І. П.) он священник и не спрашивал»¹³.

На духовному суді Кирило визнав, що мав першу дружину, але виправдовувався тим, що одружився 15-літнім, був сиротою. Через півтора року подружнього життя пішов на заробітки в Москву, повернувшись додому, жінку не застав, бо вона втекла. Чоловік ходив на заробітки до різних міст, зрештою довідався, що його дружина жила в Москві, де чинила перелюб і пиячила, а згодом була вбита.

Уподобавши собі послушницю Золотоніського жіночого монастиря Євдокію, Кирило просив у настоятельки дозволу одружитися з Євдокією. Ігуменя заявила, що потрібно отримати благословення в батька нареченої Матвія Олєфіренка¹⁴. Отримавши дозвіл і заплативши квит, пара повінчалася. Переяслав-Бориспільська духовна консисторія ухвалила рішення: Кирило мав піти в монастир.

18 січня 1782 р. Київська духовна консисторія прийняла до розгляду справу про двоєженство столяра київського арсеналу Івана Позняка. Його перша дружина Феодосія повідомила про це в 1780 р. На допиті чоловік свідчив, що після весілля перша дружина прожила з ним три місяці, а потім утекла до матері. У 1770 р. Іван переїхав до Києва, де зустрів Параску, мешканку с. Пирогово. Чоловік, приховавши свій сімейний стан, одружився з нею. Свій учинок Іван пояснив тим, що під час вінчання священник не запитував про родинне становище, а поручитель – столяр Дмитро Степанов – дав неправдиві свідчення. Подружжя народило шестеро дітей, із яких п'ятеро померло. Перша Іванова дружина запевняла, що не кидала його і не тікала до матері, бо у них були діти (померли малолітніми). Чоловік, навпаки, запевняв, що Феодосія «без малейшей причины, единственно по своей развратности, пожив с ним только до трюх месяцев, находилась в побегах лет с двенадцать»¹⁵.

Він розшукував дружину, повертав, але вона знову тікала. На момент розгляду справи Феодосія знову втекла. На жаль, справа повністю не збереглася, і ми не знаємо, чим вона закінчилася.

Ще одним приводом для двоєженства чоловіка була хвороба дружини, що лише в рідкісних випадках призводило до розлучення, адже, згідно з церковними канонами, подружжя мало разом переносити всі нещастя. Однак на практиці не завжди чоловіки виявляли готовність жити з хворою дружиною. Так, у 1751 р. в Чернігівській духовній консисторії розглядали справу про двоєженство мешканця с. Хіляниці Чернігівського полку Якова Дмитрієва. У м. Сосниця він навчався гончарного ремесла, потім повернувся додому й почав працювати майстром із виготовлення горщиків. Почувши, що в козака Андрія Глобитченка є дочка на виданні Тетяна, Яків домовився з майбутнім тестем і 18-літнім одружився в 1741 р. У шлюбі подружжя прожило два роки, народило дитину. Згодом Андрій помітив у жінки «падучую черную болезнь и отошел в Киев по обещаию его для поклонения святым местам, пристал к жителю киевскому гончару Федору Щербине за работника»¹⁶.

¹³ ЦДІАК України. Ф. 990. Оп. 1. Спр. 468. Арк. 8, 11.

¹⁴ Там само. Арк. 10 зв.

¹⁵ ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 176. Спр. 5. Арк. 23.

¹⁶ ДАЧО. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 662. Арк. 9 зв.

Чоловік чесно зізнався, що має законну дружину, хвору на епілепсію. У Федора Щербини він прожив близько 20 тижнів. Майстер запропонував Андрієві одружитися з його племінницею, вдовою Марією Плясуною. Вінчав пару священник Павло Лобок у 1744 р. Глобитченко приховав від панотця те, що вже був одружений. Три роки подружжя прожило разом, потім Андрій повернувся до Тяни. На духовному суді Марія запевняла, що не знала про те, що в чоловіка була перша законна дружина¹⁷. На жаль, остаточне рішення консисторії у справі не збереглося.

Полон, участь у військових кампаніях, походах, рекрутчина були мотивами тривалої відсутності чоловіка вдома. Такі обставини призводили до того, що він заводив нову сім'ю або покинута дружина, втративши надію на його повернення, пробувала вийти заміж удруге. Так, у 1753 р. в Переяславсько-Бориспільській духовній консисторії розглядали справу про двоєженця Івана Кравця, якого із «мнимою своєю женою» доставили для покарання¹⁸. З'ясувалося, що чоловік народився в м. Боброво у козацькій сім'ї, служив у Полтавському полку, мав дружину Марію. Потім потрапив у полон до татар, звідти через два роки втік, оселився у м. Єреміївка. Кравець 11 років не бачив своєї дружини, тому й вирішив одружитися вдруге. Консисторія ухвалила рішення: на Івана і його другу дружину накласти епитимію, а Марії дозволити видати «венечную пам'ять» і знову вийти заміж¹⁹.

Бувало, що й жінки потрапляли в полон, а чоловіки, вважаючи їх померлими, створювали нову родину. 1 лютого 1755 р. у Синоді розглядали справу за поданням Марії Сердюкової з проханням відшукати її чоловіка сотника Глинської сотні Лубенського полку Антона Крижанівського. Виявилось, що жінка вийшла заміж 24 роки тому, 8 років прожила в шлюбі в м. Городище Миргородського полку. У 1738 р. під час татарського нападу Марія потрапила в полон, де й перебувала 16 років²⁰. Випадково зустрівши односельця, купця Правдивцева, жінка просила переказати чоловікові, щоб той викупив її. Однак земляк повідомив, що Антон мешкав у м. Ромни, де мав іншу дружину і 5 дітей.

Згодом Марію Сердюкову визволили з полону, але вона була вже немічною і хворою. Тому жінка просила духовну владу дозволити доживати віку в монастирі. Її бажання задовольнили: Марія стала черницею Київського Вознесенського Флорівського жіночого монастиря.

Потреба заробити кошти, промисли, робота в наймах, перехід у слободи також були причинами відсутності чоловіка. Оселившись на новому місці, завівши господарство, він не поспішав повертатися додому, а там створював нову родину. У 1761 р. Переяслав-Бориспільська духовна консисторія розглядала справу про двошлюбність мешканця с. Хоцок Переяславської протопопії Потапа Доценка. П'ять років тому чоловік пішов на заробітки, там і одружився вдруге. Другій дружині він не зізнався, що має родину. Консисторія присудила Потапові 7-літню епитимію, з якої один рік він мав перебувати в монастирі, а потім повернутися до першої дружини й жити з нею нерозлучно. Друга його дружина отримала право вдруге вийти заміж²¹.

Іноді до двоєженства призводило нещасливе подружнє життя, яке було наслідком насильного шлюбу. Зокрема, саме так пояснював свої вчинки мешканець м. Гельмязова Переяславського полку Антон Полторацький. Чоловік зазначав, що перша дружина Варвара, з якою він одружився в 1776 р. через примус батьків, утекла. Тож Антон повинчався вдруге з Параскою²². Коли про цей незаконний шлюб стало відомо в Переяславсько-Бориспільській духовній консисторії,

¹⁷ ДАЧО. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 662. Арк. 15.

¹⁸ Там само. Арк. 4.

¹⁹ Там само. Арк. 19.

²⁰ Российский государственный исторический архив. Ф. 796. Оп. 36. Д. 40. Л. 1.

²¹ ЦДІАК України. Ф. 990. Оп. 1. Спр. 360. Арк. 59.

²² ЦДІАК України. Ф. 990. Оп. 1. Спр. 1161. Арк. 53.

рії, чоловік злякався покарання і втік із міста. Консисторія покарала священника, який вінчав двоєженця.

Отже, проаналізувавши випадки тривалої відсутності одного з подружжя як привід до розлучення, можемо зробити такі висновки: згідно з церковними приписами, подавати заяву про укладання нового шлюбу можна було через п'ять років після зникнення особи; тривала відсутність одного з подружжя (чоловіка чи дружини) була одним із основних приводів для розлучення і повторного одруження особи; тривалу відсутність чоловіка або жінки пояснювали розпусним життям, перелюбом, сварками, відходом на заробітки, військовою службою чоловіка тощо; не слід відкидати й того, що чоловік і жінка могли проживати разом, не просячи дозволу на вінчання від духовної влади. Для того, щоб анулювати перший шлюб і отримати право на повторне одруження, в духовне правління потрібно було надати покази свідків або родичів, які б підтвердили факт відсутності особи протягом певного часу; підтвердження від парафіяльного священника; докази того, що покинута особа ніяк не провокувала іншу на втечу, а за відсутності одного з подружжя інша вела добропорядне життя.

Перспективами подальших розвідок із цієї проблеми може бути дослідження умов і порядку укладання шлюбів, правове регулювання родинних відносин, суперечність між правом і традицією у сфері сімейних стосунків тощо.

References

Serdiuk, I. O. (2010). *Povturni shliuby v Hetmanshchyni u druhii polovyni XVIII st. (za danymy metrychnoi knyhy Khrestorozhdestvenskoi tserkvy mistechka Yaresky Myrhorodskoho polku)* [Remarriages in the Hetmanate in the second half of XVIII c. (according to the metric book of Khrestorozhdestvenskaya church in Yareski of Myrgorodskiy district)]. Kyiv, Ukraine.

Serdiuk, I. O. (2010). *Naseleння litnoho viku u mistakh Hetmanshchyny (za danymy Rumiantsevskoho opysu 1765–1769 rr.)* [Elderly population in the cities of the Hetmanate (according to data of Rumianskiy description 1765–1769)]. Kyiv, Ukraine

Петренко Ірина Миколаївна – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук Полтавського університету економіки і торгівлі (вулиця Коваля, 3, м. Полтава, 36014, Україна).

Petrenko Iryna M. – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Social Sciences of Poltava University of Economics and Trade (3 Kovalya Street, Poltava, 36014, Ukraine).

E-mail: poonsku@ukr.net

BIGAMY IN THE HETMANATE OF THE XVIII CENTURY

The purpose of scientific research is to study the ignorance of the Orthodox population of such a legal obstacle to a new marriage as the existence of a previous, legal marriage, that is polygamy, and to show the role of priests in the consecration of such marriages. The scientific novelty lies in the first comprehensive analysis of publications and the introduction into scientific circulation of newly discovered archival materials of the Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv. After analyzing the cases, we came to the conclusion that the laity often violated the marriage-family regulations, due to the assistance of the parish priest, who often «closed his eyes», benefiting from the violators.

During the preparation of the article the author used general scientific methods of historical research.

Having analyzed the cases of prolonged absence of one of the spouses as a reason for divorce, we can draw the following conclusions: according to church regulations, it was possible to apply for the possibility of remarriage five years after the disappearance of the person; prolonged absence of one of the spouses (husband or

wife) was one of the main reasons for divorce and remarriage; the long absence of a man or a woman was explained by a debauched life, adultery, quarrels, coming out to make money, military service of a man, etc.; it should not be overlooked that a man and a woman could live together without asking permission from the spiritual authority for the wedding. In order to annul the first marriage and obtain the right to remarry, it must be testimonies from witnesses or relatives who would confirm the absence of the person for a certain period of time and these testimonies must be provided into spiritual administration; moreover, it must be confirmation from the parish priest and evidence that the abandoned person did not provoke the other to flee, and in the absence of one of the spouses, the other led a decent life.

Key words: spiritual courts, marital and family relations, divorce, bigamy.

Дата подання: 23 червня 2021 р.

Дата затвердження до друку: 30 червня 2021 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Петренко, І. Двоєженство у Гетьманщині XVIII ст. *Сіверянський літопис*. 2021. № 4. С. 14–21. DOI: 10.5281/zenodo.5202960.

Цитування за стандартом APA

Petrenko, I (2021). Dvoiezhenstvo u Hetmanshchyni XVIII st. [Bigamy in the Hetmanship of the XVIII century]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 4, P. 14–21. DOI: 10.5281/zenodo.5202960.

